

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ

Горян Благовестов Милев

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов“

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: gorian.milev@gmail.com, d010221240@uni-svishtov.bg

Резюме: Научното изследване е фокусирано върху разкриване спецификата на процесите на трансформация на една икономическа система. Изяснена е същността на понятието „икономическа трансформация“ и са изведени основните фактори, обуславящи спецификата на процесите на трансформация и основните движещи сили и причините за „преобразуване“ на социално-икономическите системи. Синтезирани са различните концепции и теории на икономистите за неизбежността от трансформация на икономическите системи в резултат на дълбочината на промените в световната икономика през XX и началото на XXI век. Доказана е работната теза, насочена към обосновка на твърдението, че всяка икономическа система се трансформира под влияние на специфични фактори, обусловени от съответния етап на развитие на общественото производство.

Ключови думи: специфика на процесите на трансформация, икономическа трансформация, концепции относно същността на икономическата трансформация.

JEL: D00, D01.

TRANSFORMATION OF ECONOMIC SYSTEMS: PREREQUISITES, REGULARITIES, CONCEPTS

Goryan Blagovestov Milev

D. A. Tsenov Academy of Economics Svishtov"

Department of Finance and Credit

e-mail: gorian.milev@gmail.com, d010221240@uni-svishtov.bg

Abstract: In scientific research, the specifics of the transformation processes of an economic system are revealed. The essence of the concept of "economic transformation" has been clarified and the main factors determining the specificity of transformation processes and the main driving forces and reasons for the "transformation" of socio-economic systems have been brought out. The various concepts and theories of economists about the inevitability of the transformation of economic systems as a result of the depth of changes in the world economy in XX and the beginning of XXI have been synthesized. The working thesis aimed at substantiating the claim that every economic system is transformed under the influence of specific factors determined by the relevant stage of development of social production has been proven.

Key words: the specifics of transformation processes, economic transformation, concepts regarding the essence of economic transformation.

JEL: D00, D01.

Въведение

Анализът на дълбочината на промените в световната икономика през ХХ и началото на ХХІ век позволи на редица икономисти да твърдят, че е започнала епоха на трансформации. Колкото и противоречиви да бяха тези промени, в своята съвкупност те доведоха до факта, че икономическата система достигна ново, качествено по-високо ниво на развитие. При анализа на една икономическа система трябва да се вземе предвид неравномерното движение на отделните ѝ елементи, което предполага необходимостта от многовариантно развитие. Всяка икономическа система придобива нови свойства чрез старите на принципа на инерцията.

Протичащите процеси трябва да се възприемат като временно състояние, което замества стабилното и устойчиво развитие на системата. Това е състояние на преход, който може да се проявява в две основни форми: революционна и реформаторска, съответстващи на периодично, обективно възникващи процеси на трансформация.

Механизмът на такова развитие се основава на трансформационен процес, който позволява на човечеството да осъзнае необходимостта от промени в обществото, периодично да усеща изчерпването на потенциала за прогрес и да намира начини и ресурси за осъществяване на промени.

Обект на настоящото изследване е същността на трансформационните процеси в икономическите системи. **Предмет** на статията е идентифицирането на предпоставките и закономерностите на трансформацията на икономическите системи.

Основната изследователска **теза**, върху която е изградено изследването, е насочена към доказване на твърдението, че всяка икономическа система се трансформира под влияние на специфични фактори, обусловени от съответния етап на развитие на общественото производство.

Цел на настоящата разработка е да се обоснове неизбежността от трансформация на икономическите системи под влияние на дълбочината на промените в световната икономика през ХХ и началото на ХХІ.

Основните **задачи**, които се поставят в тази разработка, са: *първо*, да се изясни същността на понятието „икономическа трансформация“; *второ*, да се изведат основните фактори, обуславящи спецификата на процесите на трансформация в различните икономически системи и, *трето*, да се анализират основните движещи сили и причините за „преобразуване“ на социално–икономическите системи и се синтезират различните концепции и теории на икономистите за анализа на процесите на икономическа трансформация.

В съответствие със спецификата на предмета и обекта на изследване за изпълнение на поставената основна цел са приложени следните общологически и теоретични методи на изследване: индукция, дедукция, сравнение, обобщение, системен анализ и теоретичен синтез.

1. Трансформацията като начин за развитие на икономическата система

Според етимологичния речник думата „трансформация“ произтича от старофренски (transformation) и директно от църковния латински (transformationem) със значение – „промяна на формата“, „метаморфоза“ (Online Etymology Dictionary). Думата е заимствана в английски език в началото на 20-ти век със значението на "преобразование, превръщане". Този смисъл отразява основното значение на думата „трансформация“ като процес на пълна промяна на характера или външния вид на нещо, за да се подобри и е със синоними – преобразуване, трансформиране, превръщане, преобразяване, трансформиран израз (Cambridge Dictionary). Това определение касае всички видове качествени трансформации на системите с еволюционен и реформаторски характер.

Постепенно диапазонът от значения на думата се разширява и започва да се отнася не само до променящите се форми, но и до структури и методи на дейност на системите. Едновременно с увеличаването на обхвата от значения на думата се разширява и използването ѝ в различни области на науката и практиката – в лингвистиката, във физиката, в психологията.

В контекста на еволюционното развитие трансформацията на социално-икономическите системи е обективен процес, протичащ в конкретна историческа ситуация. Субективното изражение в обективния процес се проявява чрез действията на икономически субекти на основата на правила, норми и закони, съответстващи на спецификата на националните традиции и особеностите на икономическо развитие въз основа на обществени и индивидуални оценки на този процес. Обективният процес на трансформация е и субективно–волеви процес, който е определящ при осъзнаването и осмислянето, при избора на модел на поведение и при вземането на решения за етапите и посоката на развитие на социално-икономическата система. В икономиката трансформацията се разглежда, най-общо, *като процес на промяна на структури, форми и методи на икономическата дейност и целевата ориентация на социално–икономическата система.*

Развитието на икономическата система се осъществява чрез постоянното противоречие на всички фактори в тяхната съвкупност, обусловени: (1) от стабилността и многоизмерността на свойствата на икономическите и технологични фактори и (2) от колебанията във въздействието на интелектуалните фактори на производство, продажба и потребление.

Относно икономическите системи понятието „трансформация“ трябва да се асоциира с...“такива промени в социално-икономическата система, при които настъпва нейното качествено прераждане, развитие, резултатът от този процес е трансформацията на структурата на системата, което води до промяна във формите и методите на дейност“ (Зубенко, 2009).

Терминът "икономическа трансформация" възниква във връзка с необходимостта от оценка на качествените характеристики на необратими фундаментални промени в икономическите системи и наличието на условия за преход към ново качество. В същото време така формираният „бъдещ модел“ невинаги има еднозначно тълкуване, но при всички случаи той е резултат от радикални реформаторски или революционни трансформации, водещи до скок и прекъсване на поетапното еволюционно развитие.

За изясняване същността на протичащите трансформационни процеси в една икономическа система е необходимо да се намери отговор на редица въпроси, най-съществените от които са:

- Кой са движещите сили и причините, породили съответните процеси?
- Какви са видимите и „скрити“ цели на трансформацията на различните структурни нива на системата?
- До какви последствия води процесът на трансформация?
- Какви са възможностите и условията за избор на една или друга траектория на трансформация?
- По какви критерии за ефективност се оценяват трансформационните промени?
- Какво е взаимното влияние на вътрешните и външните фактори, предизвикващи трансформационни промени в социално-икономическата система?

Самият термин „*икономическа трансформация*“ възниква по повод необходимостта от оценка на качествените характеристики на настъпилите в последните години на миналия век фундаментални промени в икономическите системи. Такива явления, под формата на добре познати скокове, са характерни за процеса на еволюция, който невинаги има еднозначно тълкуване. При всички положения, обаче, се характеризира с радикални реформаторски и революционни трансформации, съответстващи на концепцията за преход.

Трансформационните процеси, по принцип, възникват на определен етап от развитието на една система и могат да бъдат както в посока напредък, така и в посока на деградация. Упадъкът може да е само временно състояние и да се прояви като преходен етап, „предизвикващ“ създаване на нови връзки и процеси на взаимодействие между елементите, който да доведе до развитие на системата. Ако рецесията се задълбочи в дългосрочен план, предизвиквайки криза във функционирането на системата, тя (системата) или ще се деформира, или ще се трансформира. Стои открит въпросът за това, дали и доколко един икономически спад може да се прояви като мотив за осъществяване на структурни трансформации на социално-икономическата система и обществените отношения в нейната рамка.

Всеки трансформационен процес възниква във връзка с появата на някакъв фактор, който провокира по-нататъшни действия и събития, а неговото идентифициране позволява идентифициране на последствията от промените и вземането на най-адекватните решения за управление на системата. Този трансформационен фактор трябва да има „способността“ да доведе до промяна в цялата социално-икономическа система, предизвиквайки смяна в поведението на основните нейни елементи, несъвместими с настоящата социално-икономическа система.

Появата на трансформационен фактор може да възникне във вътрешната среда и/или във външната. Но самият трансформационен мотив, който осигурява трансформационни промени, се ражда **изключително в самата социално-икономическа система**. В зависимост от неговата сила на въздействие промените в структурата на системата или в нейните основни елементи може да са незначителни или доста значими. В случай че в началото на процеса причините, породили определени промени, се „изгледат“ своевременно, системата запазва първоначалния си вид. Трансформация на системата се „случва“ при значими изменения на нейните елементи и начина ѝ на функциониране.

Анализът на процесите на трансформация на една икономическа система налага да се разгледат два компонента на това движение:

✓ *общата тенденция в развитието на икономическата система като цяло*. Изследването трябва да е насочено към проучване на закономерностите в развитието ѝ, изразено в общите икономически характеристики на развитието на общественото производство и потребление.

✓ *спецификата на определена икономическа система* с цел разкриване същността и особеностите на конкретен реален процес на трансформация.

Доколкото трансформацията обхваща всички части и подсистеми на икономиката, тя се проявява на всички нива и води до промяна в системата, като цяло и, като следствие, на всички нейни елементи и структури. По тази причина всеки модел на системна трансформация е изправен пред предизвикателството да изгради йерархия на своите подсистеми и да определи основната връзка в избраната структура. Всеобхватният анализ на трансформацията на икономическата система, като процес и като тенденция, изисква и изследване на нейната вътрешна и външна организация. От взаимодействието на общите и специфичните компоненти се определят посоката и темповете на икономическо развитие.

Едновременно със своите вътрешни закономерности процесът на социално-икономическа трансформация има и глобален контекст. Като негови значими параметри се открояват: чувствителното увеличаване интензитета на глобалното научно-технологично развитие и установените в процеса на трансформация геополитически условия.

Смисълът на трансформацията на икономическата система е да се създадат условия за живот на населението при осигуряване на съответствие между обема и структурата на общественото производство със структурата на вътрешните потребности. Протичащите процеси на трансформация водят до колебливо състояние, което замества стабилното и устойчиво развитие на системата. Това е състояние на преход, който може да се проявява в две основни форми: революционна и реформаторска, съответстващи на периодично, обективно възникващи процеси на трансформация. Всеки модел на развитие на националната икономика е вид комбинация от вътрешни и външни фактори, определени от национални или геополитически характеристики и специфики, свързани с различни исторически етапи на развитие на системата.

2. Съвременни концепции относно трансформацията на икономическите системи

Основното съдържателно ядро на всички икономически системи е комбинация от два взаимнообусловени процеса: функциониране и развитие. Като обект на изследване от икономическата теория те се проявяват под формата на анализ на два компонента: начин на производство и начин на развитие, на основата на които са изградени и съвременните концепции за същността, причините и последствията от трансформацията на икономическите системи.

През втората половина на 20 век, в резултат от настъпилите драматични социални трансформации, настъпват радикални промени в облика на цивилизацията. Много от научните изследвания на философи, социолози и икономисти се насочват към създаване на редица оригинални концепции, фокусирани върху *описание на вътрешната логика* на социалния прогрес и *определяне на перспективите* от протичащите трансформационни процеси.

Обект на изследване на съвременната икономическа наука, в рамките на нейното институционално направление, са промените, свързани с продължаващата трансформация на пазара и развитието на икономиката в условията на нова, постпазарна среда. Сред най-изявените представители на съвременната концепция за икономическа трансформация, в рамките на теорията за икономическото развитие в институционалното направление, са Дж. Гълбрайт (теорията за конвергенцията на две системи), А. Тофлър, Д. Бел (теорията за постиндустриалното общество), Нобеловите лауреати Г. Бекер и Т. Шулц (теорията за човешкия капитал).

Водеща линия в тези изследвания е установяването на последствията от третата технологична революция, предизвикала фундаментални промени

не само в икономиката и организацията на предприятията, но и в качествената позиция на човека. Променя се самият характер на традиционното развитие на пазарните системи. Вследствие разрушаването на тяхното основно ядро (пазара) се реструктурира установеният световен ред до възникването на нов етап на икономически отношения между страните – глобализацията, която в икономически смисъл се изразява главно в свободното движение на капитали и стоки.

Представителите на институционалната школа подчертават важната роля не само на икономическите, но и на социалните трансформации. Те определят възникналите промени като социално-икономическо явление, в които активна роля играе качественият характер на човешкото поведение. Тази постановка на въпроса „надхвърля“ тясната идея на А. Смит за рационалното поведение на човека в пазарната икономика, която е и в основата на съвременния неокласицизъм.

Една от наложилите се в теорията концепции е **теорията на постиндустриалното общество**. Синтезът на различни подходи за анализ на съвременното общество, който поражда теорията за постиндустриалното общество, датира от 60-те години. През този период са формирани най-важните методологични основи, които позволяват да се разглежда формирането на нова социална държава от гледна точка на прогреса на науката и образованието, да се изследва качествената промяна в мястото и ролята на знанието и информацията в общественото производство, както и да се вземе предвид нарастващото влияние на професионалните мениджъри и технократите.

Концепцията за постиндустриалното общество за първи път е представена на международен социологически семинар в Залцбург (Австрия) през 1959 от Д. Бел. Той представя идеята в нейното широко разпространено към този момент значение за общество, в което индустриалният сектор губи своята водеща роля като следствие от радикалното ускоряване на технологичния прогрес, намаляването на ролята на материалното производство като носителен дял в обществения продукт, развитието на услугите и информационния сектор, промяна в мотивите и характера на човешката дейност, появата на нов тип участващи в производството ресурси и промяна на цялата социална структура. Потенциалът за развитие на това общество все повече се определя от количеството информация и знания, с които разполага.

Д. Бел определя постиндустриалното общество, като..... „общество, в което приоритетът се е изместил от преобладаващото производство на стоки към производството на услуги, изследвания, организация на образователната система и подобряване на качеството на живот, в която класата на техническите специалисти се е превърнала в основна професионална група и най-важното, в която въвеждането на иновации все повече зависи от постиженията на теоретично познание. Постиндустриалното общество предполага появата на интелектуална класа, чиито представители на политическо ниво действат като консултанти, експерти или технократи“ (D, 1967).

Постиндустриално общество има няколко основни характеристики, най-значимите от които са (1) нарастващото значение на „обслужващите“ индустрии (за разлика от първично производство) в стопански ред; (2) нарастващата замяна на „знанието“ – особено „теоретичното“ знание – за собствеността като основа на социалния ред; (3) произтичащо нарастващо разчитане на политическия ред на техническата експертиза за дефинирането, ако не и за действителното разрешаване на социални и политически проблеми; и (4) последващо нарастване на рационализацията на социалния и политически живот, въплътено най-ясно в социалното планиране от различни видове.

Според Бел всички основни нови аспекти на постиндустриализма произтичат от нарастващото значение на човешкия капитал и „централното място на теоретичното познание“ (Bell, 1974). Той твърди, че ключовата аналитична точка – „характерът на знанието“ се е променил, което се явява „новата определяща характеристика на обществото“ (Bell, 1974). Въпреки че иновациите и знанието са били важни още в индустриалното общество, отличителната характеристика на постиндустриализма е важността, която се отдава на „теоретичното познание“.

На основата на публикациите на Д. Бел и неговите последователи можем да изведем някои от основните характеристики на постиндустриално общество:

- ✓ нарастващото значение на „обслужващите“ индустрии (за разлика от първично производство) в стопански ред;
- ✓ нарастващата замяна на „знанието“ – особено „теоретичното“ знание – за собствеността като основа на социалния ред;
- ✓ произтичащо нарастващо разчитане на политическия ред на техническата експертиза за дефинирането, ако не и за действителното разрешаване на социални и политически проблеми;
- ✓ последващо нарастване на рационализацията на социалния и политическия живот, въплътено най-ясно в социалното планиране от различни видове.

В същото време доктрината на постиндустриализма в редица аспекти се явява като ненужно обективистка, тъй като не предоставя на изследователя инструмент за анализ на причините за развитието, довело до формирането на индустриален и по-късно постиндустриално общество. Преходът от една форма на общество към друга се разглежда по-скоро като даденост, а не като процес с вътрешна логика и противоречия. В термина „постиндустриално общество“ е „вградена“ идеята за категоризиране на обществото въз основа на икономически средства за класификация. В същото време доктрината на постиндустриализма в редица аспекти се проявява като „доказано обективна“, поради липсата на инструментариум за анализ на причините за развитието, довело до формирането на индустриален, и, по-късно, до постиндустриално общество.

Акцентът върху технологичния прогрес и теоретичните знания, като определящи фактори за формирането на ново общество, поставен от постиндустриалистите, полага основите на теории, които доразвиват идеята за значимостта на тези фактори за трансформацията на икономическите системи. Най-известна сред тях е *теорията за информационното общество*, чиято популярност достига своя връх в началото на 70-те години на миналия век. Това е период, в който технологичният напредък и значителният успех на страните, които не само произвеждат, но и усвояват нова информация и знания, се развива с бързи темпове като следствие „...от отприщването на безпрецедентен производствен капацитет чрез силата на ума“ (Castells, 1996).

Привържениците на теорията за информационното общество обосновават възможността за ускорено развитие на общественото производство на основата на замяната на творческите способности на индивида с нарастващ поток от информация и го определят „...като общество, в което по-голямата част от работещите са заети с производството, съхраняването, преработката, продажбата и използването на информацията, особено в нейната висша форма – знанията.“ (Василев, 2019).

Тази концепция едва ли може да претендира за статут на цялостна доктрина, поради факта, че изследванията се фокусират предимно към по-специфични проблеми и повърхностни характеристики на съвременното общество. Привържениците на тази концепция противопоставят информационното общество на всички известни форми на организация на общественото производство, изключвайки от анализа на предишни етапи на социалната еволюция.

Неразделна част от икономиката, доминирана от знанието, е дигиталната икономика. Понятията „дигитална икономика“, „икономика на знанието“, „информационно общество“ и техните аналози, представени в съвременната научна литература, формират нова социално-икономическа система, която заменя предишната индустриална парадигма.

При изследване промените в технологиите, прилагани от предприемачите, бизнес анализаторът Tapscott формулира за първи път концепцията за дигиталната икономика, посочвайки как прилагането на новите технологии и бизнес стратегии трансформират не само бизнес процесите, но и начина, по който се създават продукти и услуги и на пазара, структурата и целите на предприятието, динамиката на конкуренцията и всички правила за бизнес успех (Tapscott, 1995).

Дигиталната икономика възниква чрез безброй разнообразни, разпръснати и неравномерни процеси на цифрова трансформация, които се състоят в промяна на начина, по който функционират потребителите, служителите, пазарите, предприятията и други организации. Всичко това се превръща в реалност вследствие разработването и внедряването на революционни технологии за производство, събиране, обработка, анализиране и използване на данни, като например свързани мобилни цифрови устройства,

интернет, облачните технологии и, преди всичко, алгоритми на изкуствения интелект.

Според Vazzoun дигиталната трансформация е резултат от „сблъсъка“ на пет основни технологични тенденции: „хиперсвързаността, суперкомпютрите, облачните технологии, киберсигурността и интелигентните продукти“ (Vazzoun, 2019).

През 2020 OECD, след анализ на набор от дефиниции, излезе с обща, обвързваща дефиниция на дигиталната икономика, която „...включва всички икономически дейности, разчитащи на или значително подобрени от използването на цифрови входове, включително цифрови технологии, цифрова инфраструктура, цифрови услуги и данни. Отнася се за всички производители и потребители, включително правителството, които използват тези цифрови ресурси в своите икономически дейности.“ (OECD, 2020).

По същество дигиталната трансформация е цялостна промяна във функционирането на организациите (компани и публични институции), активирана от цифровите технологии и водеща до оперативни и бизнес модели, изградени върху данни и мрежи (Mergel, 2019).

Настъпилите промени в края на 20-ти и началото на 21-ви век във философията на парадигмата, насочена към наукоемки високотехнологични индустрии с развитието на дигиталната икономика, могат да се определят като еволюционен преход от един исторически етап към следващия. Многообразието от дигитални трансформации, функциониращи в съвкупност, предизвикват трансформация на икономиката и обществото, разбираана като промяна на парадигмата в правилата, управляващи икономическата и социалната дейност. В настоящия момент дигиталната икономика има потенциала, радикално да промени социалната среда и икономическите дейности.

Заклучение

На основата на изложените в научната разработка съображения относно същността на трансформационните процеси, протичащи в икономическите системи под влияние на динамични промени в организацията на общественото производство и синтезът на различните подходи на икономистите за анализа и осмисляне на тези процеси, можем да изразим следните съображения:

Първо, трансформационните процеси се проявяват в икономическата система в периоди на настъпателен научен и технологичен прогрес в световната икономика.

Второ, процесът на развитие на социално-икономическа система без трансформационни процеси е неизбежен, но като следствие от нелинейността на историческото развитие на човечеството възникващата система

може да бъде повече или по-малко прогресивна в сравнение със старата структура.

Трето, трансформационните икономически процеси водят до промени в почти всички компоненти на системата: начинът на координиране и поддържане на баланса между съставните елементи, отношенията на собственост, типът на възпроизводството и структурата на производството. Посоката и темповете на развитие на социално-икономическата система зависят от вътрешните и външните фактори, които влияят върху протичащите процеси на трансформация, както и от националните характеристики на дадена държава.

Четвърто, преходът от индустриална към постиндустриална икономическа система е наситен с процеси на социално-икономически трансформации, които коренно променят структурата на икономиката. Резултат от осмислянето на тези съществени промени, са създадените от икономистите редица оригинални концепции и теории, описващи спецификата на трансформационните процеси, оценявайки характеристиките на съответния етап на развитие на общественото производство.

Използвани източници

- Bazzoun, M. (2019). The Digital Economy., *International Journal of Social Science and Economics Invention., Computer Science*. Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Digital-Economy-azzoun/da0a68ce159ea2f04b15a2b985d721f150c69c53>
- Bell, D. (1974). *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*. London: Heinemann.
- Cambridge Dictionary*. (n.d.). Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/transformation>
- Castells, M. (1996). *The information age: economy, society and culture*. Oxford: Blackwell.
- D, B. (1967). *Notes on the Post-Industrial Society* (Vol. No 7). The Public Interest. Retrieved from https://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/notes-on-the-post-industrial-society-i
- Mergel, I. E. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews.,. *Government Information Quarterly.*, Volume 36,(Issue 4,). doi:<https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002>
- OECD. (2020). A Roadmap toward a Common Framework for Measuring the Digital Economy. *Report for the G20 Digital Economy Task Force. Saudi Arabia*. Retrieved from <https://www.oecd.org/sti/roadmap-toward-a-common-framework-for-measuring-the-digital-economy.pdf>

- Online Etymology Dictionary*. (n.d.). Retrieved from <https://www.etymonline.com/>
- Tapscott, D. (1995). *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. . McGraw-Hill. doi: <https://doi.org/10.5465/ame.1996.19198671>
- Василев, Й. П. (2019). Информационното общество и глобализацията. *Икономически предизвикателства: Развитие, Благосъстояние, Интеграция*. (стр. 157-164). София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски". Извлечено от file:///D:/Users/User/Desktop/Gorian_artical/SBORNIK%20Stopanski%200%20UNSS_2018_2019.pdf
- Зубенко, С. А. (2009). *Трансформация социално-економических систем: тенденции и факторы*. Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. Получено из <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-sotsialno-ekonomicheskikh-sistem-tendentsii-i-factory>

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV, 2022

Книга 18

Том XV, 2022 г.
Книга 18

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV – 2022, книга 18

Студии и статии

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Анна Димитрова Димитрова
ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ И
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР 5

Велизар Руменов Йорданов
ПРОУЧВАНЕ ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИСТРИБУЦИОННИ
КАНАЛИ ЗА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ:
КОНЦЕПТУАЛНО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ АСПЕКТИ 26

Галя Колева Монева
МЕНЮ ИНЖЕНЕРИНГ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕВЕНЮ
МЕНИДЖМЪНТ В РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС 52

Грета Иванова Иванова
ИНТЕГРИТЕТЪТ В ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ
В БЪЛГАРИЯ 75

Диман Христов Каранфилов
РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ
НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ
И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА 93

Изабела Филипова Йонкова
РЕЛАЦИЯ „ЕТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ“
В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР 115

Статии

Александра Георгиева Ангелова
ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ 139

Александър Тихомиров Личев
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА 20 ВЕК –
ПРАКТИЧЕСКАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАРАЖДАЩАТА СЕ
БЪЛГАРСКА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА 153

Алексей Асенов Гудев
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОБЛАГАНЕТО С ДДС НА ТУРИСТИЧЕСКИ
ДРУЖЕСТВА В ХИПОТЕЗА НА ФАЛИТ 167

Анатоли Филипов Велковски
МИТНИЧЕСКИЯТ СЪЮЗ И ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ 177

Богомил Методиев Богомилов ЛИДЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННО РАЗВИТИЕ.....	191
Ваня Владимирова Галчева НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИНАНСОВИЯ МЕНИДЖМЪНТ НА ТЪРГОВСКИТЕ АВТОМОБИЛНИ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА В БЪЛГАРИЯ	201
Васил Пламенов Василев СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ, СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВРАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ	214
Гален Петров Русинов РОЛЯТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ РАМКИ НА ЕС ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ	226
Горян Благовестов Милев ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ	235
Елена Росенова Костадинова ДЕМОГРАФСКА ОЦЕНКА НА ПРИДУНАВСКИТЕ ОБЩИНИ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	247
Живка Антонова Петрова ВЛИЯНИЕ НА ПАРАЛЕЛНИЯ ИЗНОС НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ВЪРХУ ПАЗАРА НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ.....	263
Иванка Стефанова Янкова СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ – ПОЛИТИКИ, МЕТОДОЛОГИЯ, ИНДИКАТОРИ.....	278
Ивелин Симеонов Кичуков БОРСОВ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР	294
Ивелина Йорданова Станева ESG СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИ.....	307
Йордан Николаев Колев ИНТЕГРИРАН БАЗИРАН НА МЯСТОТО ПОДХОД – ОСНОВНИ СПЕЦИФИКИ И ПРИЛОЖЕНИЕ	322
Мирчо Радостинов Стоянов АНАТОМИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ: ОТ ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ НАСАМ	335

Наталия Стоянчева Стоянова СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕДРЕАЛИЗИРАНЕ ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БИЗНЕС СЕКТОРА.....	345
Невена Руменова Ляскова-Великова РОЛЯ НА ИНОВАЦИИТЕ В ТУРИЗМА	359
Николай Василев Тодоров ЯПОНСКИ НОРМАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА НАЛАГАНЕ МОДЕЛА НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА	370
Петя Йорданова Тодорова ВЛИЯНИЕ НА КОНСТАТИРАНИ ОТ ПРИХОДНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НЕРЕАЛНИ ДОСТАВКИ ВЪРХУ ОБЛАГАНЕТО ПО РЕДА НА ЗКПО НА КРЕДИТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	384
Пламена Йорданова Колева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ВХОДЯЩИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	396
Радка Иванова Василева ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....	411
Радослав Радославов Хитов ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ПЕТРОЛ В СВЕТОВЕН МАЩАБ	427
Силвия Петрова Петранова ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СЪЛБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“	437
Снежана Веселинова Найденова ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ КАТО ИНОВАТИВНА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ, РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ	452
Стелиян Богданов Стефанов ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ В ЕС.....	469
Стефан Ангелов Пешов ПОЛЗИ ОТ ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪБИРАЕМОСТТА ОТ ДАНЪЦИТЕ ВЪРХУ СДЕЛКИТЕ С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ	481
Тодор Димитров Георгиев ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ ЦЕНТРАЛИ В ЕНЕРГИЙНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	491

Христо Симеонов Василев ПОДХОДИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА БИЗНЕСА.....	502
Цветомира Георгиева Велева МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО	515
Цондю Стойчев Цондев ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ – ГЛОБАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ	529
Шендоан Ремзи Халит РОЛЯТА НА ЛИДЕРСТВОТО В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР.....	541

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XV – 2022, книга 18

Даден за печат на 18.12.2023 г., излязъл от печат 20.12.2023 г.
Поръчка № 18868; формат 16/70/100; тираж 60

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А